

ศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

COMMUNITY POTENTIALS FOR PAKKRET DISTRICT'S KHLONG
PHRAUDOM FLOATING MARKET ESTABLISHMENT IN NONTHABURI
PROVINCE

สุพจน์ แสงเงิน, ศรีณัฐ ไทรชมภู, สืบวงศ์ กาฬวงศ์, ประจักษ์ ไม้เจริญ และสำราญ มีสมจิตร์
Supot Saengngern, Sreenath Caichompoo, Suebwong Kalawong,
Prajhak Maicharoen and Samrahn Meesomjit

อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม รวมทั้งศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี การศึกษารั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเพื่อสำรวจความต้องการเบื้องต้นในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพบริบททั่วไปของชุมชนคลองพระอุดม การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อทำการวิเคราะห์ SWOT ในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนคลองพระอุดมมีศักยภาพในการจัดตั้งตลาดน้ำ ลักษณะของชุมชนอยู่ในที่ลุ่มมีแหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาพื้นที่ส่วนใหญ่ทำเกษตรปลูกพืชสวน พืชไร่ และอาชีพรับจ้าง ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน ประชากร 5,118 คน โดยมีปัจจัยเชิงบวกในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมคือ การเป็นแหล่งที่ตั้งของวัดสะพานสูงซึ่งมีพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป การมีโบราณสถานและรอยพระพุทธรูปท่าจำลองภายในวัดโปรดเกษ การมีธรรมชาติที่สวยงามสะอาดร่มรื่น การมีวิถีชีวิตที่หลากหลายของชุมชนชาวสวน ชุมชนชาวคลอง และชุมชนชนบท การมีคนไทยเชื้อสายมอญอาศัยในชุมชน การมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และการมีสภาพแวดล้อมที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา และปัจจัยเชิงลบในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม คือ การขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงจุดเด่นที่มีในชุมชน การขาดประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาเรื่องน้ำทั้งปัญหาน้ำท่วม และปัญหาน้ำเน่าเสีย และสินค้าโอท็อปที่ผลิตขึ้นในชุมชนยังไม่หลากหลายและมาตรฐานการผลิตสินค้ายังไม่ดีเท่าที่ควร ในส่วนของการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดตั้งตลาด

น้ำคลองพระอุดม พบว่า มีปัญหาอุปสรรคดังนี้คือ ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ปัญหาขยะมูลฝอยภายในชุมชน ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงจุดเด่นที่มีอยู่ในชุมชน และปัญหาการขาดการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการขาดการฟื้นฟูและบำรุงรักษาโบราณสถานที่มีคุณค่าในชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมคือ มีแผนแม่บท แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานชุมชน แนวทางการพัฒนาการจัดขยะมูลฝอยและน้ำเสีย การพัฒนาการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่ และการพัฒนาการประชาสัมพันธ์

คำสำคัญ

ศักยภาพของชุมชน ตลาดน้ำ ชุมชนคลองพระอุดม

ABSTRACT

The research entitled Community Potentials for Pakkret District's Khlong Phraudom Floating Market Establishment in Nonthaburi Province, has its purposes to study the community potentials, factors, problems, as well as problem solutions on the establishment of Pakkret District's Khlong Phraudom Floating Market in Nonthaburi Province. The qualitative research methodology and participatory research methodology were employed in the study through the five steps of research process, i.e. step 1 surveying the basic needs of the community for Khlong Phraudom Floating Market establishment ; step 2 investigating the general context of Khlong Phraudom Community ; step 3 engaging the focus group discussion to do the SWOT analysis for the Khlong Phraudom Floating Market establishment ; step 4 organizing a study trip ; and step 5 conducting a focus group to interpreted the data and coming up with a conclusion to apply for the establishment of Khlong Phraudom Floating Market.

The research results revealed that the Khlong Phraudom community has its potentials to establish the floating market with the following positive factors that supported the market establishment, i.e. the elder monk who was very well-known for his magical incantation and revered to all available at Wat Saphansung temple ; the historical remains and the Buddha's foot-prints were at Wat Prot Ket ; the area surroundings were natural and unpolluted ; the diversity in ways of life of the gardeners community, river-side community, and rural area community ; Thai-born Mons lived in the same community ; natural tourism resources; and all surroundings were by the Chao Phraya River. The negative factors for the establishment of Khlong Phraudom Floating Market were that the concerned organizations lacked publicity for the community's prominent points as well as the efficiency in management of flood problems and polluted water; the standard and number of OTOP products in the

community were very low. The problems for the establishment of Khlong Phraudom Floating Market were about the community infrastructures; the municipal solid waste; polluted water from factories; publicity of the community's prominent points; natural and environmental protection; and the valuable ancient remains restoration and conservation. The suggestions to solve the problems for the establishment of Khlong Phraudom Floating Market were improving the community's infrastructures; the area development and management and the publicity improvement.

Keyword

Community Potentials, Floating Market, Pakkret District's Khlong Phraudom

บทนำ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และอื่นๆ ในส่วนของระบบเศรษฐกิจจะพบว่าเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยมีลักษณะเป็นการแข่งขันอย่างเสรีในระบบทุนนิยมอย่างเห็นได้ชัดเจน รวมทั้งมีการใช้กลไกการตลาดเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตาม จากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจระดับชุมชนหรือเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าว โดยเห็นได้จากการปิดกิจการและการเลิกจ้างงานในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรม ทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจระดับรากหญ้าซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานที่สำคัญของประเทศไทย

จากสภาพการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องมีการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการพัฒนา ดังนั้นการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนให้มีการพัฒนา จึงถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาประเทศในรัฐบาลหลายยุคหลายสมัยมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2540 จนถึงปัจจุบัน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนดังกล่าว ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากประเทศไทยมีความได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้ง ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างถูก รวมทั้งเอกลักษณ์ของคนไทยในด้านการมีน้ำใจไมตรีและการยอมรับคนแปลกหน้าได้โดยง่าย แต่อย่างไรก็ตามการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมามักถูกกำหนดนโยบายจากผู้บริหารผู้ประกอบการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ โดยมีได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการจัดการท่องเที่ยว

การจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศไทย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี โดยใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ให้มาสัมผัสกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย จากที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบตลาดน้ำได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เนื่องจากตลาดน้ำมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยในยุคดั้งเดิมที่อาศัยทางน้ำเพื่อประโยชน์

ในการสัญจรและการค้าขาย อีกทั้งกิจกรรมตลาดน้ำสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวในทุกระดับ และยังทำให้ได้มีความรู้ถึงบรรยากาศย้อนอดีตของชุมชนและได้สัมผัสกับประสบการณ์ และ วัฒนธรรมความเป็นชุมชนเกษตรกรรมดั้งเดิม ผ่านกิจกรรมการค้าขายสินค้าพื้นเมืองต่างๆในตลาดน้ำ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนไม่ให้เสื่อมสลายไป และยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของประเทศไทยสู่สังคมโลก (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต ธรรมชาติ, 2540)

การจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งภายในชุมชน ภายนอกชุมชนและชาวต่างประเทศ เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญ เนื่องจากเป็นความต้องการของชุมชน ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากชุมชนมีความพร้อมในด้านทุนทางสังคม มีลำคลองที่สวยงาม สองฝั่งของลำคลองมีบ้านซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่จัดตั้งตลาดน้ำและวัดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีสินค้าการเกษตรซึ่งเป็นผลผลิตของชุมชนได้แก่ มะม่วง ทุเรียน กระท้อน ส้มโอ กล้วย เป็นต้น จากสภาพบริบททั่วไปของชุมชนคลองพระอุดมซึ่งมีความพร้อมด้านทุนทางสังคมและด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน การประกอบอาชีพเกษตรกรรม การมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน รวมทั้งการมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบกับการเดินทางมาสู่ชุมชนเป็นระยะทางซึ่งไม่ไกลนักจากกรุงเทพมหานคร ทำให้สามารถเดินทางมายังชุมชนได้ทั้งทางถนนและทางน้ำได้โดยสะดวก

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ทางชุมชนคลองพระอุดมมีแนวคิดที่จะจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมขึ้นมา โดยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาทำให้มีมูลค่าเพิ่มและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่แนวคิดดังกล่าวยังขาดสถาบันการศึกษาหรือองค์กรต่างๆ ที่จะมาช่วยขับเคลื่อนในทางปฏิบัติ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยผลจากการศึกษาดังกล่าว คณะผู้วิจัยคาดหวังว่าจะทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมให้เกิดขึ้นได้จริงในอนาคต (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2548)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนคลองพระอุดม ในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

3. ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

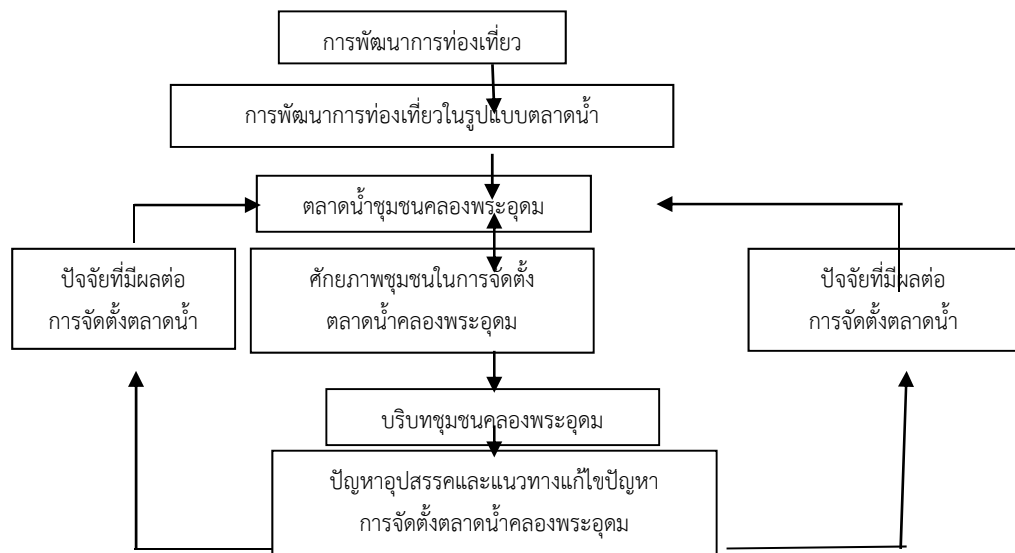
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนคลองพระอุดมเพื่อส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้ต่อไปในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้คือ

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาจากชุมชนคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม รวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม ในพื้นที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมาใช้ในการวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพหลายๆ เทคนิคร่วมกันเข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ซึ่งได้แก่ เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคล/องค์กร ดังนี้คือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม คณะกรรมการบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม องค์กรภาครัฐ ได้แก่ กำนันตำบลคลองพระอุดม ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน ของตำบลคลองพระอุดม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้านของตำบลคลองพระอุดมองค์กรโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนคลองพระอุดม คณะอาจารย์โรงเรียนคลองพระอุดม และองค์กรชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดสะพานสูง ชาวบ้านในชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้านของตำบลคลองพระอุดม ในส่วนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคหลายๆ เทคนิคร่วมกันเข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษา และรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่ เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT การจัดทำเวทีชาวบ้าน และการศึกษาดูงานนอกสถานที่

ในการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 : การศึกษาเพื่อสำรวจความต้องการเบื้องต้นในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในขั้นตอนแรกคือ การศึกษาเพื่อทำการสำรวจเบื้องต้นถึงความต้องการของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยการสร้างแบบสำรวจความต้องการของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ตอบแบบสำรวจ ทั้งนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจดังกล่าว คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากชาวบ้านในชุมชนที่มาประชุม/อบรมกับทางหน่วยงานส่วนท้องถิ่นคือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม ในวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2557 โดยทำการเก็บข้อมูลได้จากชาวบ้านในชุมชน จำนวน 128 ราย

ขั้นตอนที่ 2 : การศึกษาสภาพบริบททั่วไปของชุมชนคลองพระอุดม

ในขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลบริบทเบื้องต้นของชุมชนคลองพระอุดมซึ่งเป็นชุมชนที่ทำการศึกษาวิจัย โดยการเก็บข้อมูลบริบทเบื้องต้นดังกล่าวครอบคลุมรายละเอียดในด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิม และอื่นๆ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองพระอุดม ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน ประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ และเจ้าหน้าที่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 3 : การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อทำการวิเคราะห์ SWOT ในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

ในขั้นตอนนี้ นี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT เข้ามาทำการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยคณะผู้วิจัยต้องการให้ชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมกันคิดและวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์หรือปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ณ ช่วงเวลาปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ได้ผลจากการวิเคราะห์ที่ตรงตามความเป็นจริง และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาและประเมิน

ศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้จัดทำเวทีชาวบ้านเพื่อทำการวิเคราะห์ SWOT เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2557 ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดสะพานสูง โดยมีชาวบ้านในชุมชนคลองพระอุดมเข้าร่วมจำนวน 60 คน

ขั้นตอนที่ 4 : การศึกษาดูงานนอกสถานที่

จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 4 ซึ่งเป็นการศึกษาในขั้นตอนการจัดทำเวทีชาวบ้านเพื่อทำการวิเคราะห์ SWOT ในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยทำการวิเคราะห์อย่างรอบด้านและครอบคลุมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดในการพัฒนาตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยข้อมูลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจากการระดมความคิดด้วยการจัดเวทีชาวบ้านผ่านชุมชน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านได้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของชุมชนทั้งในด้านบวกและด้านลบ จากนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้รู้จักชุมชนอื่นบ้าง โดยได้ดำเนินการโดยติดต่อประสานงานกับทางตลาดน้ำอื่นๆซึ่งเป็นตลาดน้ำที่ประสบผลสำเร็จและเป็นที่ยอมรับกับโดยทั่วไป ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้พยายามคัดเลือกตลาดน้ำที่มีการก่อตั้งมาจากชาวบ้านในชุมชนเองและการก่อตั้งจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งเป็นตลาดน้ำที่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในลักษณะสังคมเมือง สังคมชนบทและสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ผลจากการคัดเลือกของคณะผู้วิจัยและชาวบ้านในชุมชนจึงได้ข้อสรุปตลาดน้ำที่ชาวบ้านในชุมชนต้องการไปศึกษาดูงานนอกสถานที่จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ ตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม ตลาดน้ำท่าคาที่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม และตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในจังหวัดราชบุรี

ในการศึกษาดูงานตลาดน้ำทั้ง 3 แห่ง คือตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำดำเนินสะดวก และตลาดน้ำท่าคา ทางคณะผู้วิจัยได้กำหนดการเดินทางไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2557 โดยมีผู้ร่วมเดินทางไปด้วยทั้งหมดจำนวน 109 คน โดยในช่วงของการเดินทางกลับจากการศึกษาดูงานนอกสถานที่ คณะผู้วิจัยได้ให้ชาวบ้านผู้ไปศึกษาดูงานได้แสดงความคิดเห็นสรุปถึงจุดเด่นของตลาดน้ำแต่ละแห่งลงในใบกิจกรรมเพื่อที่ชาวบ้านจะได้รู้จักวิเคราะห์ถึงสิ่งที่ได้รับจากการไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ในแต่ละแห่ง (สุจิตต์ แหลมหลวง, 2549)

ขั้นตอนที่ 5 : การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการศึกษาวิจัย โดยนำผลการศึกษาทั้ง 4 ขั้นตอนข้างต้นมาทำการสรุป และทำการวิเคราะห์ต่อยอดถึงความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยผ่านกระบวนการจัดเวทีชาวบ้าน ในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2557 โดยมีชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมทั้งหมดจำนวน 42 คน ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม ทั้งนี้ประเด็นที่ข้อสรุปของการจัดเวทีชาวบ้านดังกล่าว สามารถแยกได้เป็น 2 ประเด็น คือ ความต้องการให้เกิดตลาดน้ำที่มีลักษณะอย่างไร และวิธีการทางปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดตลาดน้ำขึ้นจริง

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพบริบททั่วไปของชุมชนคลองพระอุดม

ชุมชนคลองพระอุดม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอปากเกร็ด โดยอยู่ห่างจากอำเภอปากเกร็ดไปทางทิศใต้ ประมาณ 4 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 5.6 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,500 ไร่ มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ภาคกลาง อยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณปริมณฑล กรุงเทพมหานคร สภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก พืชสวนและพืชไร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ในเขตปริมณฑล ในปัจจุบันพื้นที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงเป็นโครงการบ้านจัดสรรสำหรับที่อยู่อาศัย และบางส่วนก็เป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ

ภายในเขตชุมชนคลองพระอุดม มีแหล่งน้ำสำคัญได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเกิดจากการไหลรวมของแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน โดยไหลมาทางทิศใต้ผ่านพื้นที่ตำบลคลองพระอุดม และออกสู่ทะเลที่อ่าวไทย แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายสำคัญสายหลักที่มีประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการคมนาคมทางน้ำ แม่น้ำเจ้าพระยาไหลสู่อำเภอปากเกร็ด และเป็นแม่น้ำสายหลักที่เป็นต้นกำเนิดของลำคลองต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติในตำบลคลองพระอุดม จำนวน 5 สาย ได้แก่ คลองพระอุดม คลองบ้านแหลมเหนือ คลองบางภูมิ คลองบ้านแหลมกลาง และคลองไทร

สำหรับลักษณะการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางในการจัดชั้นองค์การบริหารส่วนตำบลของกองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง แบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1,2,3,4,5,6 อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทุกหมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 ชื่อบ้านวัดบางจาก หมู่ที่ 2 ชื่อบ้านลำพุลาย หมู่ที่ 3 ชื่อบ้านแหลมเหนือ หมู่ที่ 4 ชื่อบ้านแหลมกลาง หมู่ที่ 5 ชื่อบ้านปากคลองพระอุดม และหมู่ที่ 6 ชื่อบ้านคลองพระอุดม (บ้านแหลมใต้) ในส่วนของจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนในตำบลคลองพระอุดม มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,846 ครัวเรือน และจำนวนประชากรทั้งหมด 5,118 คน โดยจำแนกเป็นประชากรเพศชาย จำนวน 2,435 คน และประชากรเพศหญิง จำนวน 2,683 คน

ส่วนลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนคลองพระอุดม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน กระท้อน ส้มโอ เป็นต้น ต่อมาสภาพดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลง น้ำในลำคลองเน่าเสีย และประชาชนขายที่ดินให้กับนายทุน คนรุ่นหลังจึงนิยมทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และอาชีพอื่น ๆ เช่น อาชีพรับจ้าง และค้าขาย เป็นต้น สำหรับลักษณะทางสังคมด้านการนับถือศาสนาในชุมชนคลองพระอุดม นั้น มีผู้นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ และมีผู้นับถือศาสนาอื่นบ้างแต่ในอัตราร้อยละที่ไม่สูงมากนัก โดยภายในชุมชนมีวัดจำนวน 6 แห่ง คือ วัดบางจาก วัดอินทาราม วัดโปรดเกษ วัดสะพานสูง วัดปากคลอง และวัดทองคั้ง

จากการที่ชุมชนคลองพระอุดมเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาและมีพัฒนาการของชุมชน จึงทำให้เกิดการสังสมประสบการณ์และการสังสมองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้อาจจัดได้ว่าเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน และภูมิปัญญาดั้งเดิมเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยพื้นฐานอย่างหนึ่งที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT พบว่า ปัจจัยเชิงบวกในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม คือ การเป็นแหล่งที่ตั้งของวัดสะพานสูงซึ่งมีพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนทั่วไป การมีโบราณสถานและรอยพระพุทธรูปจำลองภายในวัดโปรดเกษ การมีธรรมชาติที่สวยงามสะอาดร่มรื่น การมีวิถีชีวิตที่หลากหลายของชุมชนชาวสวน ชุมชนชาวคลอง และชุมชนชนบท การมีคนไทยเชื้อสายมอญอาศัยในชุมชน การมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และการมีสภาพแวดล้อมที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ในส่วนของปัจจัยเชิงลบในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมคือ การขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงจุดเด่นที่มีในชุมชน การขาดประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาเรื่องน้ำทั้งปัญหาน้ำท่วม และปัญหาน้ำเน่าเสีย และสินค้าโอท็อปที่ผลิตขึ้นในชุมชนยังไม่มีหลากหลาย และมาตรฐานการผลิตสินค้ายังไม่ดีเท่าที่ควร

3. ปัญหาอุปสรรคในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

จากการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม พบว่า มีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ปัญหาขยะมูลฝอยภายในชุมชน ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงจุดเด่นที่มีอยู่ในชุมชน และปัญหาการขาดการดูแลและบำรุงรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนโบราณสถานที่มีคุณค่าในชุมชน โดยมีแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยการจัดทำแผนแม่บทแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ครอบคลุมประเด็นปัญหา และมีมาตรการติดตามผลอย่างใกล้ชิดในรูปคณะกรรมการ

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทางคณะผู้วิจัยได้ค้นพบประเด็นที่น่าสนใจมาทำการอภิปรายต่อยอดผลการวิจัยดังนี้

1. บริบทของชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

ชุมชนคลองพระอุดมเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลานานแล้วโดยพื้นที่ของชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้มีลักษณะพื้นที่และแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ในอดีต โดยในอดีตนั้นพื้นที่ของชุมชนคลองพระอุดมมีลักษณะเป็นพื้นที่นาและสวนผลไม้ มีบ้านเรือนที่พักอาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณริมลำคลองสองฝั่งจะมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนกระจายอยู่อย่างหนาแน่น มีการคมนาคมสัญจรไปมาทั้งทางบกและทางน้ำ แต่ต่อมาเมื่อเริ่มมีการดำเนินโครงการก่อสร้างพระราม 4 ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณอำเภอปากเกร็ด ก็มีการสร้างทางคมนาคมตัดถนนผ่านทำให้ชุมชนคลองพระอุดมเริ่มมีความเจริญแพร่กระจายเข้ามา การคมนาคมและการสัญจรไปมาหาสู่ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนก็เริ่มมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีประชาชนจากพื้นที่ภายนอกชุมชนได้ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนามากขึ้นตามลำดับ (ศิริกาญจน์ กิตติชยานนท์, 2550)

ในส่วนการประกอบอาชีพของชาวชุมชนคลองพระอุดม ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยในสมัยอดีตชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักคือ ทำนา ทำสวนผลไม้ โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนเนื่องจากสภาพพื้นดินอุดมสมบูรณ์ ต่อมาผลผลิตทางการเกษตรให้ผลตอบแทนไม่มากนัก เนื่องจากเกิดน้ำท่วมพื้นที่นาและพื้นที่สวนได้รับ

ความเสียหายเป็นอย่างมากทำให้ยากแก่การฟื้นฟูให้ดีขึ้นเดิม ชาวบ้านในชุมชนจึงขายพื้นที่บางส่วน และเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆได้แก่ ทำงานบริษัทเอกชน/โรงงาน รับจ้างทั่วไป ค้าขาย แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางครัวเรือนเป็นจำนวนไม่น้อยที่ยังคงประกอบอาชีพการเกษตรควบคู่ไปด้วย

สำหรับสภาพสังคมของชุมชนคลองพระอุดม พบว่า ส่วนใหญ่รู้จักกันดีทุกบ้านเพราะอาศัยอยู่ที่นี่มาตั้งแต่พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ดังนั้นจึงมีความสนิมสนมกันดี และให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในโอกาสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญประจำปี หรืองานส่วนตัวของแต่ละบ้านจะเป็นธุระจัดการในเรื่องต่างๆที่แต่ละคนมีความสามารถและทำได้มากที่สุด โดยการใช้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณี ในสมัยก่อนวัดเป็นศูนย์รวมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนการทำบุญจะได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เมื่อมาถึงรุ่นของพ่อแม่ก็จะทำให้เห็นเป็นตัวอย่างมีการพาบุตรหลานไปร่วมกิจกรรมต่างๆที่วัดทั้งเทศกาลงานบุญ วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสารทวันลอยกระทง เป็นต้น จากการมีส่วนร่วมในการทำบุญกับครอบครัวทุกเทศกาลงานบุญจึงทำให้คนในชุมชนได้มีการจัดงานอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมเก่าแก่ไว้เพื่อให้รุ่นลูกหลานได้ร่วมสืบทอดต่อไป ทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ พร้อมทั้งได้ชักชวนประชาชนในชุมชนที่มาอยู่ใหม่ทั้งที่มาจากกรุงเทพฯและจากต่างจังหวัดที่มาพักอาศัยในพื้นที่ให้มาร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีเอาไว้โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวให้มากที่สุด โดยในปัจจุบันวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบางเลนมีจำนวน 6 วัด ได้แก่ วัดสะพานสูง วัดบางจาก วัดโปรดเกษ วัดอินทาราม วัดปากคลอง และวัดทองคัง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดอาจสรุปได้ว่าชุมชนคลองพระอุดมในอดีตมีสภาพแวดล้อมที่สะอาดบริสุทธิ์ น่าอยู่อาศัย นอกจากนั้นน้ำในแม่น้ำลำคลองที่แยกสาขามาจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านชุมชนก็มีการใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน แต่เนื่องจากชุมชนคลองพระอุดมมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ประกอบกับมีพื้นที่อาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร และมีการคมนาคมที่สะดวกสามารถเดินทางได้ทั้งทางบกและทางน้ำ จึงทำให้ประชาชนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการเกษตรไปประกอบอาชีพอื่นๆเพิ่มมากขึ้น และพื้นที่ที่ทำการเกษตรก็เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่จัดสรรเพื่ออยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันสภาพไร่นา สวนผลไม้ ได้มีจำนวนลดน้อยลงจากเดิมเพราะมีอาคาร ร้านค้า ทาวน์เฮ้าส์ และหมู่บ้านจัดสรรเข้ามาตั้งอยู่ ทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย และมีปัญหาขยะมูลฝอย ส่งผลให้ในปัจจุบันสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนคลองพระอุดมเปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไรก็ตามถ้าเทียบกับพื้นที่ชุมชนอื่นที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครก็ยังคงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนคลองพระอุดมยังมีการดูแลและบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมให้มีความสวยงาม ความสะอาด ความสงบและความร่มรื่น ตลอดจนมีอากาศที่บริสุทธิ์สะอาด ปราศจากมลพิษ รวมทั้งมีการประกอบอาชีพทางเศรษฐกิจและมีสภาพสังคมวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก จากการศึกษาอภิปรายผลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสภาพบริบทของชุมชนคลองพระอุดมที่ลักษณะที่เอื้อและเป็นปัจจัยเชิงบวกที่ส่งผลต่อการตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมได้ในอนาคต (ราตรี โตเพ่งพัฒน, 2543)

2. ผลกระทบต่อชุมชนที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

ผลจากการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ชุมชนคลองพระอุดมมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำการจัดตั้งตลาดน้ำขึ้นมาได้ แต่อย่างไรก็ตามมีข้อพิจารณาบางประการซึ่งเป็นผลจากการศึกษาที่พบว่าเมื่อมีการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมขึ้นมา อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลายๆด้านดังนี้

ผลกระทบประการแรก คือ ผลกระทบที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดินโดยรอบตลาดน้ำ ทั้งผลกระทบที่เป็นปัญหาที่เกิดจากการบุกรุกเข้ามาใช้ประโยชน์ และปัญหาที่เกิดจากการจัดการใช้พื้นที่อย่างไม่เหมาะสมแล้วก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ปัญหาที่เกิดจากการบุกรุกเข้ามาตั้งชุมชนที่อยู่อาศัย หรือประกอบกิจการต่างๆ บริเวณรอบๆ ตลาดน้ำ เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องทำการแก้ไขเพราะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของน้ำ ปัญหาเรื่องการพังทลายของหน้าดิน และปัญหาเรื่องทัศนียภาพ ส่วนปัญหาที่เกิดจากการใช้พื้นที่อย่างไม่เหมาะสม ได้แก่ ปัญหาเรื่องการจัดพื้นที่ใช้สอยไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดผลเสียกับสภาพพื้นที่และระบบนิเวศวิทยาโดยรวม ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งส่วนพื้นที่ของกิจกรรมไม่ชัดเจน ทำให้เกิดการขัดแย้งกันระหว่างกิจกรรมหลักและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

ผลกระทบประการที่สอง คือ ผลกระทบที่ก่อให้เกิดปัญหอันเนื่องมาจากการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการจัดระบบต่างๆ ภายในตลาดน้ำเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรวม ทั้งที่เป็นระบบการสัญจรติดต่อกันภายในบริเวณ ระบบที่จอดรถ ระบบการบริการ และอำนวยความสะดวกต่างๆ ระบบการกำจัดของเสียและน้ำเสีย ระบบการดูแลรักษา ซึ่งปัญหาทางด้านการบริหารจัดการนี้อาจกล่าวได้ว่า ถ้ามีการจัดตั้งตลาดน้ำขึ้นมาแล้ว ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นได้ ขึ้นอยู่กับว่าชุมชนจะมีศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

ผลกระทบประการต่อมา คือ ผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพ โดยส่วนมากแล้วจะเกี่ยวข้องกันกับผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อระบบนิเวศและความงดงามของทัศนียภาพตามธรรมชาติ ผลกระทบของการพัฒนาตลาดน้ำอาจก่อให้เกิดผลเสียตามมาต่อระบบนิเวศที่ยากจะแก้ไขได้ อาทิเช่น การเกิดน้ำเสีย การเกิดตะกอนในน้ำ การตื่นเงินของคลอง และการสูญเสียสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วการพัฒนาในส่วนอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำ อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทางด้านทัศนียภาพซึ่งมีผลทำให้ตลาดน้ำสูญเสียความงดงามและบรรยากาศตามธรรมชาติไปได้ การวางตำแหน่งอาคารส่วนบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยมิได้คำนึงถึงภูมิทัศน์พื้นที่โดยรอบ การใช้รูปแบบ สัดส่วนและวัสดุของสิ่งก่อสร้างที่โดดเด่นแตกต่างจากสภาพท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม หรือแม้แต่การจัดการตกแต่งภูมิทัศน์ด้วยวัสดุที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งวิธีการนำเสนอไม่อยู่ในรูปแบบที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ก็จะทำให้บรรยากาศของตลาดน้ำสูญเสียไปได้ ซึ่งผลของการสูญเสียความงดงามของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ตลอดจนความงดงามในบรรยากาศท้องถิ่นแบบดั้งเดิมนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านมลพิษและปัญหาทางด้านกายภาพของตลาดน้ำ และบริเวณโดยรอบแล้วยังมีผลทำให้ชุมชนสูญเสียเอกลักษณ์สิ่งที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจในการท่องเที่ยวอีกด้วย

ผลกระทบประการสุดท้าย คือ ผลกระทบทางด้านสังคม เนื่องจากชุมชนคลองพระอุดมมีพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร จึงทำให้มีการคมนาคมติดต่อกันสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนคลองพระอุดมกลายเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมร่วมกับเมือง เพราะเป็นพื้นที่เขตเชื่อมต่อกับเมือง และถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นชุมชนคลองพระอุดมจะได้รับการบริการจากภาครัฐในด้านโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น แต่ในทางตรงข้ามเมื่อชุมชนเจริญขึ้น สังคมที่เคยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านจะลดลงเพราะคนจะมี

เวลาน้อยลง เนื่องจากอาชีพใหม่ทำให้ไม่มีเวลาร่างเหมือนแต่ก่อน และเมื่อความเจริญเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วก็จะส่งผลให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวชุมชนย่อมลดน้อยลงและก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามไปด้วย เช่น อุบัติภัยต่างๆ การโจรกรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

จากผลกระทบทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านกายภาพ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ทางด้านการบริหารจัดการ ทางด้านสภาพแวดล้อมหรือแม้แต่ผลกระทบทางด้านสังคมก็มักจะมีเกิดขึ้นกับตลาดน้ำเสมอๆ สุดท้ายแล้วจะมีความแตกต่างกันออกไปในบริเวณที่ต่างๆ กัน ดังนั้นในการพัฒนาตลาดน้ำคลองพระอุดมจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและเป็นหน้าที่ของชุมชนที่จะต้องวางแผนหาแนวทางเพื่อทำการแก้ไขในผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในตลาดน้ำนั้นๆ ด้วย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม จัดทำแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน โดยเน้นที่เส้นทางที่จะเป็นจุดท่องเที่ยวในชุมชนที่เชื่อมมาสู่ตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยจัดงบประมาณพัฒนาถนนให้มีความสะดวกต่อการเชื่อมไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้าน รวมทั้งการพัฒนาทางด้านการขุดลอกลำคลองในส่วนที่ต้นเขินเพื่อให้เรือสามารถวิ่งได้สะดวก ในส่วนของประปาและไฟฟ้าที่ยังไม่กระจายครบพื้นที่จำเป็นต้องประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มาดำเนินการให้มีความเพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน และเพียงพอต่อการจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว

2. แนวทางการพัฒนาการกำจัดขยะมูลฝอย โดยชุมชนควรช่วยดูแลรับผิดชอบในการกำจัดขยะมูลฝอย ด้วยการช่วยดูแลในบริเวณบ้านของตนเองก่อนที่จะถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม ซึ่งจะต้องมีมาตรการในการจัดเก็บขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการปรับเวลา จำนวนเที่ยวในการเก็บ ให้สอดคล้องกับเทศกาลต่างๆ เพราะในบางช่วงเวลาจะมีปริมาณขยะมูลฝอยเป็นจำนวนมาก จำเป็นจะต้องเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่มากขึ้นให้สอดคล้องกับการเก็บขยะมูลฝอย และจะส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ของชุมชน อันจะส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ที่มาท่องเที่ยว

3. แนวทางการพัฒนาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งน้ำเสียถ้าเกิดขึ้นและไม่ป้องกันจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพแวดล้อมของตลาดน้ำชุมชน จึงจำเป็นต้องมีมาตรการอย่างเข้มงวดในการป้องกันโดยการประชาสัมพันธ์กฎระเบียบ โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ไม่มีการลดหย่อนเมื่อมีการปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับน้ำเสีย ในส่วนของหมู่บ้านจัดสรรจำเป็นต้องมีมาตรการในการบำบัดน้ำเสีย ในลักษณะของบ่อบำบัดก่อนจะปล่อยน้ำเสีย รวมทั้งมีการสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการจำกัดน้ำเสียร่วมกันของคนในชุมชนคลองพระอุดม อย่างทั่วถึง

4. แนวทางการพัฒนาการทำนุบำรุงรักษาสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนคลองพระอุดม โดยมีการสำรวจสภาพพื้นที่ในชุมชนทั้งหมดว่าสภาพของชุมชนมีจุดใดที่มีคุณค่าทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจะได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ในลักษณะของการวางแผนพัฒนาเพื่อให้เกิดสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีของชุมชนคลองพระอุดม ซึ่งจะต้องมีการกำหนดแนวทางพัฒนาร่วมกัน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุงและร่วมรับผิดชอบต่อ

5. แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชน โดยการจัดทำเวทีร่วมกันของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อกำหนดเขตพื้นที่ในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่บริเวณที่จะจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดมในบริเวณวัดสะพานสูง และองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม ว่าจะดำเนินการแบ่งพื้นที่อย่างไร เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ โดยก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกภาคส่วนของชุมชนและไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศโดยธรรมชาติ

6. แนวทางการพัฒนาจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่แบบมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม โดยการจัดเวทีประชาคมให้สมาชิกในชุมชน 6 หมู่บ้าน ได้มาแสดงความคิดเห็นในลักษณะของการร่วมคิดโดยสมาชิกในชุมชนต้องร่วมตัดสินใจ ร่วมกันตั้งแต่การศึกษาบริบทของชุมชนโดยละเอียดอย่างรอบคอบว่ามีข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ภูมิปัญญา มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคอะไรบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำไปกำหนดจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่

7. แนวทางการพัฒนาการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของชุมชนควรมีป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในชุมชนคลองพระอุดมว่ามีอะไรบ้าง ที่เป็นจุดเด่นของชุมชนและเป็นจุดสร้างความสนใจของคนทั่วไป และลักษณะของการดึงดูดความสนใจของผู้คนทั้งภายนอกและภายในชุมชน

8. แนวทางการพัฒนาแผนที่ชุมชนคลองพระอุดมของชุมชนจำเป็นจะต้องจัดทำป้ายแผนที่แสดงที่ตั้งสำคัญ และสถานที่ท่องเที่ยวทั้งที่เป็นโบราณสถานที่สำคัญ และสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชน และอยู่ไม่ไกลจากสถานที่จัดตั้งตลาดน้ำ รวมทั้งลักษณะของแผนที่ควรมีขนาดใหญ่และติดตั้งไว้ในจุดที่สำคัญๆของชุมชน

9. แนวทางการพัฒนาสินค้าที่เป็นของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยทำการวิเคราะห์ว่าชุมชนมีอะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนแห่งนี้โดยเฉพาะอาทิเช่น ความมีชื่อเสียงของหลวงพ่อเอี่ยมวัดสะพานสูง หรือรอยพระพุทธรูปจำลอง หรือโบราณสถานที่เก่าแก่ หรือผลไม้แปรรูปของชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์และสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

2. ควรทำการวิจัยเรื่อง การวางแผนแนวทางการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำคลองพระอุดม

3. ควรทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาและการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตสินค้าเชิงธุรกิจ
ของชุมชนคลองพระอุดม

เอกสารอ้างอิง

- โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. (2540). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ :
โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. (2548). “การท่องเที่ยวชุมชน” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การ
ท่องเที่ยวในเขต การท่องเที่ยวชุมชน เสนอที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพฯ
มหานคร.
- ราตรี โตเพ่งพัฒน์. (2543). **ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ศิริกาญจน์ กิตติขยานนท์. (2550). **การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :**
กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนและการ
จัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศุจิรัตน์ แผลมหลวง. (2549). **ผลกระทบของการท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวาที่มีต่อวิถีชีวิตของ**
ชุมชน. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยศิลปากร.